

HATVANI István Gábor

CHIOVINI FERENC 1936 MÁJUSÁBAN, A RÓMAI MAGYAR AKADÉMIA
„ÖSZTÖNDÍJAS MŰVÉSZEK KIÁLLÍTÁSÁN” BEMUTATOTT
FESTMÉNYEINEK FOGADTATÁSA

(FORRÁSKÖZLÉS)

1. Chiovini Ferenc korai munkásságának rövid
bemutatása

Chiovini Ferenc, Munkácsy Mihály-díjas (1966) Érdemes művész (1974) olasz származású család sarja volt. 1899-ben született Besenyszögön és 1981-ben Budapesten hunyt el. Családtagjai között sok művész található. A festő nagyapja, Chiovini (Egri) Antal Egerben hadbíró főhadnagy és 1848-as forradalmár volt; később az Alföldre, Besenyszögre költözött. Chiovini Ferenc gyermekkori falusi élményei kihatottak művészetére, már kamaszkorában szívesen rajzolt. Szolnokon, a Versegly Ferenc Gimnáziumban érettségizett. 1917 májusában az olasz frontra került, vázlatfüzetében megörökítette a katonaelet mindennapjait. 1919-től 1924-ig a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán Balló Ede és Rudnay Gyula irányítása alatt tanult. Nyaranta Vágó Pál – főiskolások részére szervezett – művésztelepén dolgozott Jászapátiban. 1925-ben szülőfalujában tűz pusztított, melyet festményen ábrázolt (1. kép), és ezzel a munkájával 1926-tól vendégtag-ságot, majd 1936-ban törzstagságot nyert a Szolnoki Művésztelepen.¹ Az 1930-as években olajfesték helyett elsősorban temperát használt alkotásaihoz. Számos alkalommal állított ki Olaszországban, majd 1935–1936 között a Római Magyar Akadémia ösztöndíjasa lett, és egyúttal a Római Királyi Szépművészeti Akadémia freskófestészeti tanszék vezetőjének, Ferruccio Ferrazzinak freskófestészeti tanfolyamán vett részt.²

1932-ben megbízták a jászszentandrási templom freskóinak megfestésével (1933), amihez barátját Aba-Novák Vilmost kérte fel társául. 1938-ban, az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat, jubileumi Szent István kiállításán bemutatott *Szent István*

térítő útja című freskótervéért miniszteri elismerésben részesült.³ Megemléltendők továbbá a szolnoki (1936) és békésszentandrási (1939), templomfreskói, illetve ceglédi szekkája (1955), melyek közül utóbbi volt az utolsó jelentős szakrális alkotása. Munkásságának első korszaka a II. világháború végét követő változásokkal kényszerűen ért véget, és fel kellett hagynia azzal a nagyszabású egyházművészettel, amit mindaddig folytatott.⁴ A II. világháborút követően mentalitásra való igényét a *plein air* festészetében teljesítette ki. „A színek harmonikus összecsengése [...] a visszafénylő árnyalatok izgalmasan élővé, mozgalmassá teszik a legkisebb részleteket is. A kontúrok oldottak, fények, árnyékok éltetik a formákat. Az a festői bravúr, ami [...] csak a legjobb Chiovini-képeken sűrűsödött, utolsó képein teljes gazdagságával jelentkezik a meglepő frissességgel, könnyedséggel készített vásznakon.”⁵

1. Tűz a faluban, 1925. Olaj, vászon, 70 × 100 cm,
j. j. l. „Chiovini F. 925”. Szolnok, Damjanich János Múzeum,
leltári szám: DM.70.40.1

Jelen tanulmány kifejezetten az 1935/36-os, a Római Magyar Akadémián (Collegium Hungaricum) töltött ösztöndíjas időszakát kívánja bemutatni, valamint az ezt lezáró „Ösztöndíjas művészek kiállítása”-n (Esposizione dei pensionati dell'Accademia d'Ungheria) (1936. május 16. – 1936. május 29.) bemutatott műveit és azok fogadtatását az olasz és a magyar sajtóban. E munka hiánypótló, mert a kiállításon bemutatott tizenegy képének együttesen publikálva mind ez idáig csak címeit ismertük a Chiovini Márta (a művész lánya) által írt könyvből. Jelen forrásközlésben Hatvani István, a művész dédunokája a műveket a rájuk kapott kritikákkal együtt összefogva szeretné megosztani a szakmával és az érdeklődőkkel Chiovini Ferenc születésének 125. évfordulója alkalmából.

2. Római ösztöndíj

Chiovini Ferenc 1935 októberében értesült róla,⁶ hogy 1935 nyarán jelölték a Római Magyar Akadémiára ösztöndíjasnak,⁷ majd az 1936. október 9-én kelt vallás- és közoktatásügyi miniszteri leirat alapján el is nyerte az ösztöndíjat.⁸ Római tartózkodását 1935. december 1-jén kezdhetné volna meg,⁹ felesége betegsége miatt azonban halasztást kért.¹⁰ Ezt 1935. december 10-én Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletére dr. Eyssen Tibor miniszteri osztálytanácsos jóváhagyta.¹¹ Így Chiovini egy hónappal később, 1936. január 2-án, a második szolnoki művészként, feleségével, a szintén végzett festőművész Wegling Irénnel (2. kép) utazhatott Rómába.¹² Erről az akkori sajtó – a *Szolnok és Vidéke* – is hírt adott: „Tele van Chiovini Ferenc hittel, reménnyel és önbizalommal, amik az igazi művészek ismertetőjelei”.¹³ Ösztöndíjas időszaka végén, 1936 májusában, Ferruccio Ferrazi kiváló festőkészségét méltatta, és biztosította támogatásáról, hogy egy további évet tölthessen Rómában.¹⁴ Ez azonban már nem valósulhatott meg. Hazatérése után, 1936 októberében előadást tartott Szolnokon, beszámolv a Rómában szerzett tapasztalatokról, a freskóművészet halhatatlanjainak munkájáról, festési módjukról és élményeiről.¹⁵

Nem ismert, hogy római tartózkodása alatt pontosan hány művet alkotott, de az 1936. május 17-én a nagyközönség számára is megnyíló „Ösztöndíjas művészek kiállítása”-n tizenegy festményt bocsátott szemlére (3. kép).¹⁶ 1936. május 16-án délelőtt 11 órakor III. Viktor Emánuel olasz király személyesen nyitotta meg a Pannonia-kiállítást (amely az egykori magyarországi római provincia leleteit mutatta be)¹⁷ és az „Ösztöndíjas művészek kiállítása”-t a sajtó képviselőinek jelenlétében (4. kép).¹⁸ Az ese-

2. Ösztöndíjasok a karneváli mulatságon a Falconieri-palotában. Jobbról a középső sorban a második Chiovini Ferenc, tőle balra lent felesége, Wegling Irén. (Molnár–Tóth 2016, 136., 145. kép)

ményen „különösen Vinkler és Chiovini festőknek, Buzi Barna szobrásznak és az Olgyay testvéreknek mint építészeknek volt nagy sikerük”. Másnap, május 17-én nyílt meg a kiállítás a nagyközönség számára, amit a katalóguspéldányok számának fogyása alapján kb. 4–500 fő láthatott. „Az általános vélemény az volt, hogy a Pannonia-kiállítás mellett a művész-kiállítás is nagyon komoly értéket hozott, melyek felülmúlják a máj. 6-ikán megnyílt francia és a 22-ikén megnyílt amerikai akadémia kiállításának színvonalát. E siker az Intézet minden dicséretre érdemes művész-növendékének érdeme.” – írta Koltay-Kastner Jenő, a Római Magyar Akadémia akkori igazgatója beszámoló levelében Hóman miniszterhez.¹⁹

SALA I		
1. Slitta Ungherese	F. CHIOVINI	900 Lit.
2. Strada Romana	»	2000 »
3. Autoritratto	»	1000 »
4. Madonna	A. HORVÁTH	600 »
5. Tetti Romani	F. CHIOVINI	500 »
6. Busto	B. BUZI	pr. priv.
7. Roma	F. CHIOVINI	900 Lit.
8. Pioggia	»	250 »
9. Ragazze Italiane	»	620 »
10. Case Romane	»	900 »
11. Ritratto di V. Giannini	B. BUZI	pr. priv.
12. Museo	F. SANTELLI	1000 Lit.
13. Contadino Ungherese	A. HORVÁTH	300 »
14. Paesaggio	M. GÁCH	300 »
15. Ciociara	»	500 »
16. Fiori	»	500 »
17. Case Romane	»	400 »
18. Romolo	»	200 »
19. Progetti per statua	D. GYÖRV	400 »
20. Studio	»	500 »
21. Studio per scultura in legno	»	1500 »
22. Pittori	F. CHIOVINI	200 »
23. Parte di studio	»	200 »
24. Nudo	»	200 »

3. Kiállítási katalógus, részlet (Catalogo dell'esposizione dei pensionati dell'Accademia d'Ungheria). A Chiovini Ferenc kézírásával aláhúzott és bekarikázott műveket vásárolta meg az olasz állam 1936. május 30-án, MNL OL, K 636-63.-7.-21852/1936. (fol. 59–60.), egy további példány a Chiovini családi archívumban

4. III. Viktor Emánuel 1936. május 16-án megnyitja a Pannonia-kiállítást és az „Ösztöndíjas művészek kiállítását”-t a Római Magyar Akadémián, többek között Chiovini festményei előtt, l. 7. kép. Chiovini Ferenc közvetlenül a király mögött jobbra hátul látható (Reprodukció: Chiovini 2008)

1936. május 28-án, a kiállítás utolsó napján kora délelőtt az olasz államfő Koltay-Kastner Jenő meghívására meglátogatta az intézetet Fulvio Suvich külügyminisztériumi államtitkár kíséretében.²⁰ Benito Mussolini olyannyira elismeréssel volt a kiállított művek iránt, hogy aznap délután a külügyminiszter titkára megjelent, és a bemutatott katalógusból a Mussolininek leginkább tetsző munkákat megvásárolta. Az államfő által rendelkezésére bocsátott 30 000 lírás keretet azonban nem sikerült teljesen kihasználnia, ezért az összeg erejéig igyekezett minden kiállító művésztől vásárolni. Kiemelte, hogy a „Duce ezzel egyben a fiatal magyar művészeket is akarja segíteni”. Koltay-Kastner Jenő a vásárlások ellenértékét 1936. június 5-én vette át az olasz külügyminisztériumban, és 3% kiállítási költség levonása után átadta azt a fiatal művészeknek.²¹ Összesen 40 műtárgy került megvételre 14 művésztől.²² A műtárgyvásárlásról számos hazai és külföldi lap is beszámolt 1936 június közepén.²³

A Római Magyar Akadémia igazgatójának beszámolója alapján az olasz külügyminisztérium megvásárolta Chiovini Ferenc „Magyar szán” (1. *Slitta Ungherese*), „Római utcaszélem” (2. *Strada Romana*), „Olasz lányok” (9. *Ragazze Italiane*) és „Ró-

22. Külföldi hivatalos részről (állam, város, vagy más erkölcsi közület) műveiből történelmi vásárlás (mű címe, év és vásárló):
Trasteverei utca
Olasz lányok
Trattoria előtt
Római utca élete
Spánkó
 Mussolini vételei az Olasz Szélem részére.

5. Chiovini Ferenc válasza a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által 1940-ben kiadott kérdőív 22. pontjára. ELTE [korábban MTA] BTK Művészettörténeti Intézet, Adattár, MKCS-C-1-57_554_1

mai házak” (10. *Case Romane*) című képeit.²⁴ Ezzel szemben a Chiovini családi archívumban talált katalógus, jegyzetek és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak a művész által 1940-ben kitöltött kérdőíve (5. kép)²⁵ azt mutatják, hogy a „Magyar szán”, „Római utca”, „Róma”, „Eső” (8. *Pioggia*) és az „Olasz leányok” festmények keltek el, összesen 4 670 líráért. A Duce Személyi Titkárságának levéltári anyagai alapján bizonyosságot nyert,²⁶ hogy valóban ilyen összegben vásárolta meg az olasz állam Chiovini Ferencnek a katalógusban (2. kép) jelzett öt művét, így ezek a festmények még most is Olaszországban lehetnek, amennyiben túléltek a történelem viharait. Érdekeség, hogy a művész az 1940-es kérdőívben már „Római utca élete”-ként hivatkozik a „Római utca”, „Trattoria előtt” címmel az „Eső” és „Trasteverei utca”-ként a „Róma” c. művére (5. kép).

A többi, az állam által meg nem vásárolt festmény feltehetőleg hazakerült Magyarországra. Ezek közül a „Római kettős önarckép” (8. kép) és a „Római házak” (6. kép) helye ismert. Előbbi a szolnoki Damjanich János Múzeumban, utóbbi pedig a Chiovini (Hatvani) családnál található. Ez utóbbi ellentmond a Római Magyar Akadémia igazgatója által leírtaknak, hogy ezt a képet megvette volna az olasz állam.

6. Római házak (*Case Romane*), tempera, vászon, 70 × 90 cm, j. j. l. Magántulajdon. A 16. jegyzetben idézett katalógus tételszáma: 10, l. 3. kép

3. Chiovini Ferenc Rómában festett műveinek fogadtatása

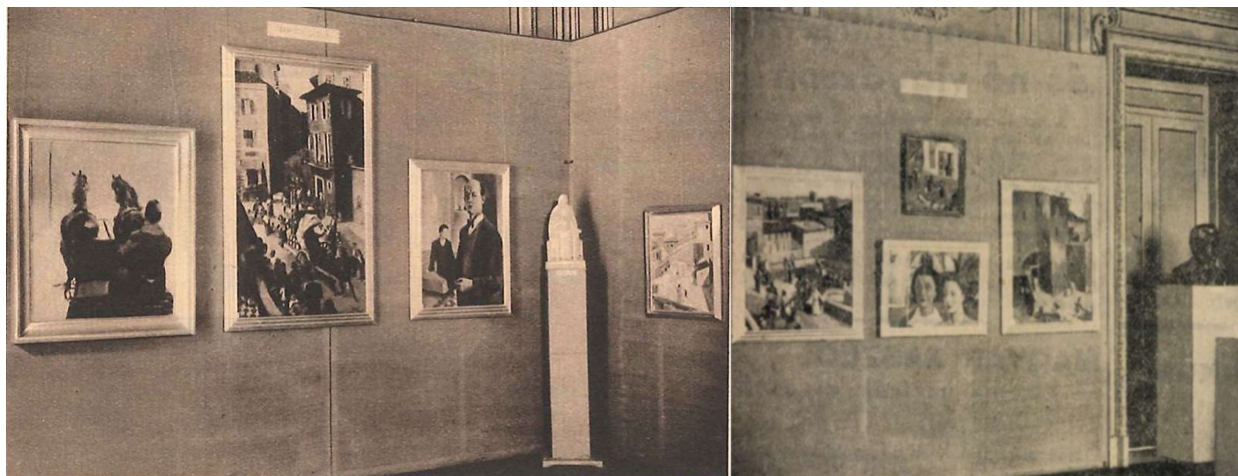
Chiovini Ferenc tizenegy kiállított műve kiemelt sajtóvisszhangot váltott ki. „Az első termekben találkozunk Chiovini Ferenc képeivel (7. kép). Római jelenetei, utcaképei, önarcképe és a két római lányt ábrázoló festménye a kiállítók között a legelső sorba emelik.”²⁷ A magyar sajtó beszámolója szerint az olasz király a Pannonia-kiállítás után „a növendékek művészeti kiállítását nézte meg és különösen hosszasan időzött Chiovini Ferenc és Vinkler László festők, valamint Horváth Adorján szobrász művei előtt”.²⁸ Máshol azt írják, hogy „[a] festők közül Chiovini Ferenc több képpel szerepel, amelyek közül »Római utca« című képe feltűnést keltett”²⁹. Ferruccio Ferrazzi olasz festő és szobrász „[e]lsőnek a már nálunk is elismert Chiovini Ferenc műveiről nyilatkozott. Élénksége, kitűnő színérzéke és a népies elemeket ügyesen megfogó tehetsége ragadta meg figyelmét. Különösen három képét emelte ki. Egyik egy római részlet, amelyen a speciális római levegő és a napfény játéka, érvényesül nagyszerűen. A Campo dei Fiori ábrázoló nagy vásznon [»Római utca / Strada Romana« H. I. G.] a meleg színeket, a mozgást és a kompozíciót dicsérte. Festőileg tökéletesen van megoldva – mondotta – önarcképe is”.³⁰ A *Pesti Napló* római kritikusa így írt: „A festők közül nekünk Chiovini Ferenc római vásznai tetszettek legjobban. Az új olasz festőgenerációban is alig akad párja, annyira érzi és megéri a római utcák különleges hangulatát, színét, majdnem azt mondanánk: ízét!”³¹

Az olasz sajtó is elismerően nyilatkozott Chiovini Ferenc műveiről országos és római napilapokban egyaránt. A *Corriere della Sera* hasábjain Rober-

8. Kettős önarckép (Autoritratto), tempera, vászon. 70 × 90 cm, j. j. l. „Chiovini F. Róma 1936”. Szolnok, Damjanich János Múzeum, leltári szám: DM 83.5.1. A 16. jegyzetben idézett katalógus tételszáma: 3.

to Papini építészettörténész, műkritikus az alábbiakat írja: „Közülük a legerősebb és legérettebb F. Chiovini, aki itt talál rá olasz őseire, és a római utcákat ábrázoló festményein magabiztos kézzel örökíti meg azok festői és különleges vonásait.”³² Giuseppe Pensabene építész, kritikus az *Il Tevere* római lapban ír a művész munkájáról: „Szilárdabb

7. Fotók az ösztöndíjasok kiállításának első terméről (SALA I). Chiovini Ferenc festményei balról jobbra: Magyar szán (Slitta Ungherese), Római utca (Strada Romana), Kettős önarckép (Autoritratto), [Horváth Adorján szobrászművész Madonnája], Olasz tetők (Tetti Romani), Róma (Roma), Eső (Pioggia), alatta Olasz lányok (Ragazze Italiane) és Római házak (Case Romane). Reprodukció: Budapesti Hírlap képes melléklete 1936. május 27. (bal); Nemzeti Újság, 1936. május 24., 18 (119), 16. oldal (jobb)

1. Magyar szán

2. Római utca

7. Róma

5. Római tetők

9. Olasz lányok

9. Chiovini Ferenc Rómában bemutatott műveinek elérhető reprodukciói a 16. jegyzetben idézett katalógus tételszámaival: 1. Magyar szán (*Slitta Ungherese*); 2. Római utca (*Strada Romana*); 7. Róma (Chiovini családi archívum: cinkkarc alapján reprodukálta Vásárhelyi Áron); 5. Római tetők (*Tetti Romani*); 9. Olasz lányok (*Ragazze Italiane*) – A lappangó művek reprodukcióinak forrásai: *Budapesti Hírlap képes melléklete*, 1936. 05. 27. (*A Római Magyar Intézet Növendékeinek Művész Kiállítása Rómában*): *Magyar szán*; *Képes Pesti Hírlap* 1936. 05. 21., 58 (117.), képes melléklet: *Római utca*; *Nemzeti Magazin* 1936. 05. 31. (*A római magyar akadémia kiállítása*): *Római tetők*, *Olasz leányok*

alapokon nyugszik két másik festő, Chiovini Ferenc és Vinkler László műve – olyanokon, amelyek alapján várhatóan egy fontos időszak veheti kezdetét a modern magyar festészetben. Előbbi önarcképén világos térbeli viszonyok figyelhetők meg az álló alak, a szoba és az ülő alak között. Nagy nyugalom uralkodik a második alak körül a sarokban, ahol a kanapé van.³³ (8. kép) Carlo Tridenti, az *Il Giornale D'Italia* kritikusa a művészt már ismerte korábbi, 1928-ban és 1934-ben Olaszországban kiállított festményeiről. Katalógusok alapján Chiovini Ferenc 1932-ben a 18. Velencei Biennálén jelent meg *Piac* című képével,³⁴ majd a jászszentandrászi templom freskóterveivel 1934-ben a nemzetközi *Arte Sacra* kiállításon.³⁵ 1928-as szereplésének nem volt nyoma a kiállítás katalógusában, azonban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium kérdőívén ő maga is említi, hogy kiállított az 1928-as Velencei Biennálén.³⁶ Tridenti így ír: „És itt van Chiovini Ferenc, Balló és Rudnay tanítványa, akit itt az 1928-as velencei és az 1934-es római Szakrális Művészeti Kiállításon való részvétele révén ismerhetünk. Festészete, különösen a trasteveri jelenetei [»Róma« c. festmény, H. I. G.], egészséges realizmussal átítatottak, és elkerülik azt a keleties, vidéki dekorativizmust, amely feltű-

nő, tarkabarka, és néha harsány, és amely a legutóbbi generáció magyarjaira jellemző, akik nem jártak a Montparnasse-on, vagy akiket Gerevich nem vezetett el, hogy itt Olaszországban fejlessék látásmódjukat és technikájukat.”³⁷ Végül Pietro Scarpa művészettörténész szavait idézzük: „...a szilárd színhatás, amely figyelemre méltó Chiovini Ferenc, Rudnay tanítványának festményeiben, aki festés közben is rajzol; így a színek élénkek maradnak, mégis, jól sűrítik a formákat és határozott térbeli tagolást alkotnak.”³⁸ (9. kép).

4. Chiovini Ferenc Rómában festett művei közül melyek lehetnek még Olaszországban?

A műtárgyvásárlást követően Osvaldo Sebastiani, az államfő titkára, 1936. június 3-án a Duce utasításának megfelelően megkérte a külügyi államtitkárt, Fulvio Suvichot, hogy vegye fel közvetlenül a kapcsolatot az oktatásügyi miniszter (Pietro Fedele) kabinetjével, hogy szétosszák a megvásárolt műtárgyakat különböző intézmények között.³⁹ E levélen kívül egyelőre nincs nyoma, hogy a műtárgyak pontosan mely állami intézményekbe kerülhettek. Tovább

nehezíti a kutatást, hogy Pietro Fedele iratanyaga (ID 4228) jelenleg (2025. december) átszervezés miatt átmenetileg nem kutatható,⁴⁰ pedig a rá vonatkozó dossziék egyikében⁴¹ további információ lehet a művek hollétéről. Mivel a külügy közreműködésével történt a műtárgyvásárlás, elképzelhető lett volna, hogy található róla feljegyzés a Külügyminisztérium archívumaiban (Archivio Storico Diplomatico – Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale), azonban itt sem lelhető fel vonatkozó dokumentáció. Megemlítendő továbbá, hogy bár az olasz állam által külföldi művészekről vásárolt műalkotások nagyrészt a római Galleria Nazionale d'Arte Moderna gyűjteményébe kerültek, Chiovini Ferenc művei nem szerepelnek a múzeum leltárában.

5. Áttekintett források

A kutatás során sikerre vezetett, és e tanulmány alapját adta az alábbi intézmények gyűjteményeinek áttekintése: Magyar Nemzeti Levéltár, Szépművészeti Múzeum Könyvtár, Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtár: Gerevich Tibor hagyatéka, ELTE [korábban MTA] BTK Művészettörténeti Intézet Adattára, Országos Szabó Ervin Könyvtár, Római Központi Állami Le-

véltár (Archivio Centrale dello Stato), Biblioteca Nazionale Centrale di Roma (biblioteca digitale), az Arcanum folyóirat-adatbázisa, továbbá az 1936-ban kiadott és online megtalálható olasz folyóiratok köre, amelyeket a Biblioteca Civica Bertoliana segítségével határoztam meg.

Nem volt dokumentáció Chiovini Ferenc Rómában kiállított műveire vonatkozóan az alábbi intézményekben: Jász-Nagykun Szolnok Megyei Levéltár, Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár, Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtára, Magyar Nemzeti Digitális Archívum, Közép-Európai Művészettörténeti Kutatóintézet: Archívum és Dokumentációs Központ, Nemzeti Audiovizuális Archívum, Archivio Luce, DGDP – Direzione Generale per la Diplomazia Pubblica e Culturale, Istituto Centrale per la Digitalizzazione del Patrimonio Culturale, Istituto Centrale Catalogo e Documentazione, Biblioteca di Archeologia e storia dell'arte, Archivio Capitolino, Galleria Nazionale dell'arte Modena, Galleria Nazionale, Musei Capitolini, Galleria Borghese, Ecomuseo Casilino. Ez természetesen nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a jövőben feldolgozásra vagy digitalizálásra kerüljenek létező, de mindeddig (2025. év eleje) nem hozzáférhető anyagok, így érdemes a jövőben visszatérni ezekhez, illetve további lehetséges forrásokat keresni.

IRODALOMJEGYZÉK A RÖVIDÍTÉSEK FELOLDÁSÁVAL

- Chiovini* 2008 – *Chiovini Márta*: Chiovini Ferenc Munkácsy-díjas, Érdemes Művész élete és munkássága korabeli dokumentumok alapján. Magánkiadás. Hatvani István, Budapest 2008
- Csiszár* 2020 – *Csiszár Róbert Péter*: A szolnoki Szentlélek-templom. Egyházművészetünk remekművei. Damjanich János Múzeum, Szolnok 2020
- Egri* 1977 – *Egri Mária*: A Szolnoki Művésztelep. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest 1977
- Egri* 1990 – *Egri Mária*: Chiovini Ferenc (1899–1981). In: Tóth László szerk.: Szolnok Megyei Múzeumi Évkönyv 7. Damjanich János Múzeum, Szolnok 1990, 461–476.
- Juhász* 2024 – *Juhász Bálint*: Behódolni művészetünk örök szellemiségének. A római iskola itáliai recepciója (1928–1938). In: Kelen Anna szerk.: Róma–Budapest. Virág Judit Galéria és Aukciósház, Budapest 2024, 229–241.
- Molnár–Tóth* 2016 – *Molnár Antal – Tóth Tamás*: A Falconieri-palota, Róma. Balassi Intézet, Budapest 2016
- P. Szűcs* 1987 – *P. Szűcs Julianna*: A Római Iskola. Corvina, Budapest 1987
- Sárközy* 2010 – *Sárközy Péter*: A Római Magyar Akadémia tudományos tevékenysége 1929–2009. In: Sárközy Péter: Róma mindannyiunk közös hazája. Róma magyar emlékei – magyarok emlékei Rómáról. Romanika, Budapest 2010, 115–137.
- Újváry* 1998 – *Újváry Gábor*: A Római Magyar Intézet története 1912–1942 között. In: Csorba László szerk.: Száz év a magyar–olasz kapcsolatok szolgálatában. Magyar tudományos, kulturális és egyházi intézetek Rómában 1895–1995. HG & Társa, Budapest 1998, 20–24.

JEGYZETEK

Köszönetnyilvánítás

Ezt a tanulmányt ajánlom a művész legkisebb ükunokájának, Hatvani Villó Mártának. A szerző szeretné végtelen hálóját kifejezni Chiovini Mártának (1928–2023), aki egész életében gondozta Chiovini Ferenc örökségét, és adta át tudását, emlékeit és szelle-

ségét unokájának, e sorok írójának. E tanulmány meghatározóan támaszkodik az ő munkájára és visszaemlékezéseire. Hálás vagyok Chiovini Ritának, aki segített az olaszországi kutatás elindításában, és Lantos Krisztina intézetvezetőnek (Collegium Hungaricum Róma), aki megadta a kutatási irányokat a magyar vonatkozású levéltári anyagokhoz. A Chiovini család hálásan köszöni

Ekler Péter főlevéltáros, Tarczali Anikó általános főigazgató-helyettes (Magyar Nemzeti Levéltár), Tóth Károly osztályvezető és Galác Judit múzeumi adattáros (Szépművészeti Múzeum, Közép-Európai Művészettörténeti Kutatóintézet, Archivum és Dokumentációs Központ), Gálos-Horvát Cecília könyvtárvezető-helyettes (Szépművészeti Múzeum, Könyvtár), Farkas Katalin könyvtáros (Szegedi Tudományegyetem, Klebelsberg Könyvtár), Széll Virág könyvtáros (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár), illetve Simon Magdolna és Mikó Árpád művészettörténészek segítségét. Köszönettel tartozom Juhász Bálint művészettörténésznek, aki korábbi kutatásai nyomán megosztotta a családdal Chiovini Ferenc lappangó olaszországi képeinek néhány reprodukcióját, ezzel is ösztönözve e kutatást.

¹ Az életrajzi adatokhoz l. *Egri 1977; Chiovini 2008*.

² *Chiovini 2008, 63; Juhász 2024, 234*.

³ *Egri 1990, 465; Chiovini 2008, 121*.

⁴ *Csiszár 2020, 25–26*.

⁵ *Egri 1990, 641*.

⁶ Chiovini Ferenc 1935. 10. 20-án kelt levele a Collegium Hungaricum igazgatójának. Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár (a továbbiakban MNL OL), XXVI-I-82-134-1935-1936-330–331.

⁷ Hóman Bálint miniszter 1935. 06. 05-én kelt (24.808-1935 IV. sz.) levele. *Chiovini 2008, 110; Chiovini családi archívum (dr. Hatvani István, a dédunoka kezelésében)*.

⁸ Országos Ösztöndíjanács 1935. 10. 14-én kelt (381/1935 sz.) levele Chiovini Ferenc számára. *Chiovini 2008, 110; Chiovini családi archívum*.

⁹ L. 6. j.

¹⁰ Chiovini Ferenc levele id. Chiovini Ferencné Mann Jolánnak (Édesanyjának). Chiovini családi archívum.

¹¹ Dr. Eyssen Tibor 1935. 12. 10-én kelt levele a Római Magyar Intézet igazgatójának. MNL OL, XXVI-I-82-193-1935-1936-458.

¹² Dr. Szily Kálmán 1936. 01. 24-én kelt levele a Római Magyar Intézet igazgatójának. MNL OL, XXVI-I-82-236-1935-1936-542.

¹³ Szolnok és Vidéke, 1935. 12. 29., 5. (Chiovini Ferenc festőművész a jövő héten utazik Rómába.) SZM3/824.

¹⁴ Ferruccio Ferrazzi 1936. 05. 05-én kelt levele Chiovini Ferenc számára. *Chiovini 2008, 111; Chiovini családi archívum. (A szerző fordítása.)*

¹⁵ Jász-Nagykun-Szolnokmegyei Lapok, 1936. 10. 18., 46(84) 4. (Chiovini Ferenc előadása a freskófestésről.)

¹⁶ Catalogo dell'esposizione dei pensionati dell'Accademia d'Ungheria. Chiovini Ferenc hagyatéka és MNL OL, K 636-63.-7.-21852/1936. (fol. 59–60.). Vö. 21. és 22. j. A kiállításon Santelli Fiorenza, Gách Magda, Vinkler László, Mágóri Varga Béla, Antal Lóránd, Iván Szilárd és Chiovini Ferenc festők, ill. grafikusok, Búza Barna (szül. Buzi Barnabás), Gyóry Dezső, Horváth Adorján, Bányai Ödön és Vincze Pál szobrászok, Gerő László, Olgyay Viktor, Olgyay Aladár és Havrán Imre építészek művei szerepeltek.

¹⁷ *Magyarság, 1936. 05. 08., 17 (106.) 12 (A római magyar intézet kultúrhetet rendez.)*

¹⁸ *Képes Pesti Hírlap, 1936. 05. 23., 58. (118.)*

¹⁹ Koltay-Kastner Jenő 1936. 05. 29-én kelt beszámoló levele Hóman Bálint miniszterhez. MNL OL, K 636-63.-7.-334/1935-36.

²⁰ L. az előző jegyzetet.

²¹ Koltay-Kastner Jenő 1936. 06. 09-én kelt beszámoló levele Hóman Bálint miniszterhez. MNL OL, XXVI-I-82-134-1935-1936-696–697.

²² Koltay-Kastner Jenő számára 1936. 06. 05-én kiállított számla a műtárgyvásárlásokról 30 000 líra értékben és a hozzá kapcsolódó katalógus (l. 16. j.), melyben meg vannak jelölve a Római Magyar Akadémián 1936. 05. 30-án megvásárolt művek. A Duce Személyi Titkárságának levéltári anyagaiból: Róma, Archivio Centrale dello Stato (a továbbiakban ACS), Archivi Degli Organi E Delle Istituzioni Del Regime Fascista, Segreteria particolare del Duce, Carteggio ordinario, Serie numerica, b. 277, f. 14.358.

²³ *Prágai Magyar Hírlap, 1936. 06. 18., 15 (138.) 10. (Mussolini tizenhat művet vásárolt meg a római kiállítás magyar művészeitől); Nemzeti Újság, 1936. 06. 16., 18 (136.) 13. (Mussolini tizenhat művet vásárolt meg a római kiállítás magyar művészeitől); Magyarság, 1936. 06. 04., 17 (127.) 12. (Mussolini új magyar művásárlásai); Pesti Hírlap, 1936. 06. 16., 58 (136.) 13. (Mussolini vásárlásai a római magyar intézet kiállításán); Pester Lloyd, 1936. 06. 16., 83 (136.) 6. (Mussolini kauft Ungarische Kunstwerke); Budapesti Hírlap, 1936. 06. 16., 56 (136.) 12. (Mussolini festmény vásárlása a római Magyar Intézet kiállításán.)*

²⁴ Koltay-Kastner Jenő 1936. 06. 30-án kelt levele Hóman Bálint miniszterhez: a Római Magyar Intézet 1935–36. évi összefoglaló tanulmányi jelentése. MNL OL, K 636-63.-7.-370/1935-36.

²⁵ Chiovini Ferenc, Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium kérdőív, 1940. ELTE [korábban MTA] BTK Művészettörténeti Intézet, Adattár, MKCS-C-I-57_554_1.

²⁶ Vö. 21. j.

²⁷ *Nemzeti Újság, 1936. 05. 24., 18 (119.) 28. (a.zs.: Kiállítás a Római Magyar Akadémián.)*

²⁸ *Pesti Hírlap, 1936. 05. 17., 58 (100–125) 3. (Az olasz király megnyitotta a római magyar kiállításokat); Magyarság, 1936. 05. 17., 17 (100–126) 15. (Az olasz király megnyitotta a római magyar kiállításokat); Budapesti Hírlap, 1936. 05. 17., 56, (114) 6. (Az olasz király nyitotta meg a római magyar intézet kiállítását.)*

²⁹ *Budapesti Hírlap, 1936. 05. 27., 56 (121) 7. (Magyar hét Rómában.)*

³⁰ *Pesti Hírlap, 1936. 05. 21., 58 (117.) 19. (Imrédy Magda: Ferrazzi a Római Magyar Intézet tagjainak kiállításáról.)*

³¹ *Pesti Napló, 1936. 05. 24., 87 (119.) 16. (Magyar hét a Római Collegium Hungaricumban.)*

³² *Corriere della Sera, 1936. 05. 17., 14 (17)., 5. (Roberto Papini: Il Re all'Accademia d'Ungheria). (A szerző fordítása.)*

³³ *Il Tevere, 1936. 05. 18–19., 14 (173.) 8. (Giuseppe Pensabene: Antichità romane all'Accademia d'Ungheria) (A szerző fordítása.)*

³⁴ XVIIIa Esposizione Biennale Internazionale d'Arte, 1932. Catalogo. Carlo Ferrari, Venezia 1932.

³⁵ *Maurice Brillant, Tiberio Gerevich, Georg Lill et al.: II mostra internazionale d'arte sacra. Roma, 1934. XII. Catalogo. Sansaini, Roma 1934.*

³⁶ L. 25. j.

³⁷ *Il Giornale D'Italia, 1936. 05. 21., 36 (121.) 3. (Carlo Tridenti: La Mostra All'Accademia d'Ungheria) (A szerző fordítása.)*

³⁸ Il Messaggero, 1936. 05. 19., 14 (119.), 3. (*Piero Scarpa*: Arte dell'Antica Roma ed altre contemporanea all'Accademia d'Ungheria) (A szerző fordítása.)

³⁹ Osvaldo Sebastiani, a Duce személyi titkára 1936. 06. 05-én kelt levele a Külügyminiszter személyi titkárához a megvásárolt 40 műtárgy szétszétadásáról. ACS, Archivi Degli Organi E Delle Istituzioni Del Regime Fascista, Segreteria particolare del Duce, Carteggio ordinario, Serie numerica, b. 277, f. 14.358.

⁴⁰ <https://acs.cultura.gov.it/modalita-di-accesso-e-regolamento/sala-di-studio/documentazione-fuori-consulazione/#per-riordinamento-co-revisione-inventario>. (Megnyitva: 2025. 12. 02.)

⁴¹ ACS ID 2617, Ministero della Pubblica Istruzione – Direzione Generale Antichità e Belle Arti – Divisione seconda (già Divisione prima) – Scavi; musei, gallerie, oggetti d'arte, esportazioni, 1934–1940 – f. 431.

RECEPTION OF THE PAINTINGS OF FERENC CHIOVINI PRESENTED AT THE “EXHIBITION OF SCHOLARSHIP ARTISTS” AT THE HUNGARIAN ACADEMY IN ROME IN MAY 1936

Ferenc Chiovini, awarded the Mihály Munkácsy Prize in 1966 and the title of Meritorious Artist of the Hungarian People's Republic in 1977, was born in Besenyszög in 1899 and died in Budapest in 1981. He exhibited in Italy multiple times in the 1920–1930s and in 1935/36 was a fellow at the Hungarian Academy in Rome (Collegium Hungaricum Roma), when he also studied fresco painting under Ferruccio Ferrazzi.

This study focuses on his fellowship period at the Roman Hungarian Academy in Rome and the reception of his works at the “exhibition of scholarship artists” (16.05.1936 – 29.05.1936). Chiovini's eleven exhibited works were highly praised, with significant critical acclaim from both Italian and Hungarian critics in the press. The opening of the exhibition by King Victor Emmanuel III highlighted the success of the exhibiting artists, including Chiovini's.

The Italian state purchased five of his 11 exhibited paintings. Despite thorough research, the current location of these works remains unknown, with some possibly still in Italy. This summary was created to commemorate Chiovini's 125th birth anniversary and shed light on his contributions to art during his time in Rome.

HATVANI István Gábor (Chiovini Ferenc dédunokája és jogörököse, a hagyaték gondozója), tudományos tanácsadó és igazgatóhelyettes; ELTE Természettudományi Kar, Környezettudományi Centrum, Magyarország / István Gábor HATVANI (Great grandson of Ferenc Chiovini and his legal heir) scientific advisor and deputy director at the Institute for Geological and Geochemical Research; ELTE Faculty of Science, Centre of Environmental Science, Hungary hatvaniig@gmail.com; info@chioviniferenc.hu

Beérkezett: 2024. november 1. / *Elfogadva:* 2024. december 30.

Kulcsszavak: Chiovini Ferenc festő, Római Magyar Akadémia, Koltay-Kastner Jenő, Római iskola, ösztöndíjasok kiállítása 1936, kritika, állami vásárlás / *Keywords:* Ferenc Chiovini painter, Collegium Hungaricum Roma, Eugenio Koltay-Kastner, “Roman school”, exhibition of scholarship artists 1936, critics, state purchase

Open Access. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited, a link to the CC license is provided, and changes – if any – are indicated. The use and distribution of any images contained in this article is not permitted by this licence. (SID_1)